

EURAN LUISTARIN HAUTA 404

Arkeologian
proseminariesitelmä
18.3.1992
Turun yliopisto
Jani Suominen

SISÄLLYS

1. LÄHTÖKOHDAT	1
2. ESINEISTÖ	2
2.1 Korusto	2
2.1.1 Soljet	2
2.1.2 Sormukset	3
2.1.3 Helmet ja riipukset	3
2.2 Spiraalikoristeet	4
2.3 Työkalut, aseet	5
2.3.1 Veitset	5
2.3.2 Sirppi ja keritsimet	5
2.3.3 Kirveet	6
3. JOUKKOHAUDAT	6
4. ARVIOITA VAINAJIEN SUHTEESTA TOISIINSA	7
5. RAUTAKAUTISET IHMISUHRIT	9

LÄHDELUETTELO

LIITTEET

1. LÄHTÖKOHDAT

Esitelmäni aiheena on Euran Luistarin hauta 404. Hauta on ajoitettu 1100-luvun ensimmäiselle puoliskolle eli kalmiston loppujaksoon. Hautaa olen verrannut Luistarin muuhun materiaaliin niin esineistön kuin rakenteidenkin osalta. Lopuksi esitän mahdollisia tulkintoja vainajista sekä käsittelen omana lukunaan rautakautisia ihmisuhrauksia.

Päälähteinä olen käyttänyt Lehtosalo-Hilanderin teoksia Luistari I-III. Materiaalin osalta on huomattava, että Luistarista on kirjojen julkaisemisen jälkeen kaivettu n. 800 hautaa. Tästä johtuen voi aineiston antama kuva olla osin puutteellinen.

Hauta 404 sijaitsi kalmiston pohjoispäässä ja sen suuntana oli koillinen-lounas. Tämän suuntaisia hautoja on loppujaksolla 11 %. Ajan selvästi yleisin hautaussuunta on ollut lounas-koillinen (77 %) (Lehtosalo-Hilander 1982b, 19). Haudan kaakkois-sivua oli hieman rikottu hautoja 411 tehtäessä. Haudan koko oli 270x100-80 cm ja syvyys 55 cm. Haudasta löytyi jäänteitä suuresta, yli 180 cm pitkästä arkusta, jossa oli runsain antimin varustettu naisvainaja. Puurakenteita tehtiin kalmiston loppujaksolla enenevässä määrin (56 %), mutta niiden esiintymisessä on selvä ero miesten (75 %) ja naisten (29 %) välillä (L-H 1982c, 27). Varsinaisen hautauksen jalkopäästä löytyi miehen pääkallon ja luiden jäännöksiä yhdessä kasassa. Luukasan alla oli kaksi kirveenterää. Haudan tällä kohdalla oli myös kiveys. Kiveyksiä tehtiin kalmistossa pääosin miehille ja niiden määrä vähenee lähestyttäessä pakanuuden ajan loppua (L-H 1982c, 24).

2. ESINEISTÖ

2.1 Korusto

2.1.1 Soljet

Pronssisia hevosenkenkäsolkia löytyi haudasta kolme: rullapäinen, kukkanuppinen ja solki, jossa kehän poikkileikkaus on nelikulmainen. Näistä kaksi viimeksi mainittua muodostivat olkasolkiparin. Luistarista on löydetty yhteensä 42 kpl hevosenkenkäsolkia (L-H 1982b, 100) ja niitä esiintyy sekä naisilla että miehillä.

Rullapäinen solki (LIITE V, kuva 1) on Suomessa melko yleinen (Kivikoski 1973, 95). Luistarista niitä on 14 kpl, joista 8 pronssisia (L-H 1982b, 100). Salmon (1956, 25) mukaan niitä esiintyy merovingiajan lopulta rautakauden loppuun. Solki on pieni, sen toinen pää ja neulan kanta ovat katkenneet. Erikoista soljessa on sen kehän lähinnä suorakulmainen poikkileikkaus; näitä on Luistarista 4 kpl. Salmon mukaan tämä variantti on Suomessa suhteellisen harvinainen ja hän on ajoittanut ne myöhäisiksi (Salmo 1956, 23, 25). Kuitenkin Luistarin haudasta 295 löytynyt solki on jo varhaiselta viikinkiajalta (L-H 1982b, 101).

Kukkanuppinen solki (LIITE V, kuva 2) on pieni, latteakehäinen, koristettu viivoin ja ympyräleimoin. Soljen kehän keskikohdassa on kaksi leimattua poikkijuovaa ja sen neulan kanta on trapetsinmuotoinen. Kukkanuppisia solkia löytyi Luistarista 4 kpl, joista 2 latteakehäistä. Suomesta näitä on löytynyt n. 20 kpl (L-H 1982b, 106). Kukkanuppiset ovat paikallista valmistetta ja tehty ulkomaisten mallien mukaan. Ne on ajoitettu vuoden 1050 jälkeiseen aikaan (Salmo 1956, 64-65).

Haudan kolmas hevosenkenkäsolki (LIITE V, kuva 3) on myös pieni. Sen kehä on nelikulmaista varrasta ja viivakoristeltu. Nupit ovat pienet ja pyöreät. Neulan kanta on trapetsinmuotoinen ja ympyräleimoin koristeltu. Soljessa oli kiinni tekstiilejä. Solki kuuluu särmänuppisten ryhmään; niitä löytyi Luistarista 6 kpl, joista 3 suorakulmaista

ja 3 pyöreää varrasta. Suorakulmainen malli on Suomessa varsin yleinen (L-H 1982b, 105-106). Suomeen solkityyppi tuli luultavasti Gotlannin kautta. Niitä alkaa esiintyä viikinkiajalla, mutta varsinaisesti ne ajoittuvat ristiretkiaikaan (Salmo 1956, 61-63).

2.1.2 Sormukset

Haudasta löytyi kaksi sormusta, pronssinen ja hopeinen. Pronssinen sormus on yksinkertainen spiraalisormus tasakuperasta vartaasta. Pronssispiraalisormuksia löytyi Luistarista yhteensä 151 kpl, joista tasakuperia 43 (L-H 1982b, 122). Sormustyyppi esiintyy kaikilla rautakauden periodeilla (Kivikoski 1973, 70). Eurassa niitä käytettiin pitempään kuin muualla (L-H 1982b, 128).

Toinen sormus on hopeaa (LIITE V, kuva 4) ja sen sisältä löytyi sormen luu. Sormus on pykäläkoristeinen ja tehty tasakuperasta vartaasta. Sen päät suippenevat ja menevät hieman päällekkäin. Vastaava sormus löytyi myös haudasta 358. Molemmat on ajoitettu 1100-luvulle (L-H 1982b, 127).

2.1.3 Helmet ja riipukset

Haudasta löytyi 6 yksittäistä helmeä, 19 helmen helminauha (LIITE V, kuva 5), pronssiriipus, 2 pronssirengasta sekä jälkiä tinariipuksista.

Yksivärisiä lasihelmiä löytyi 11 kpl, joista 8 helminauhasta. Monivärisiä lasihelmiä löytyi puolestaan 14 kpl, joista 11 helminauhasta. Erikoisuutena voi mainita pienen keltaisen ja turkoosin värisen kukkakuviohelmen, joka Callmerin (1977, 99) mukaan on valmistettu kalifaatin alueella. Kokonaisuutena Luistarin helmet ovat pääosin kotimaisia tai itäisiä ja niiden kokonaismäärä on yli 1100 (L-H 1982b, 128, 148).

Vainajan vasemmalta puolelta vyötärön kohdalta löytyi muutaman helmen lisäksi germaaninen raha (LIITE V, kuva 6), joka on lyöty vuonna 1106. Yhdessä haudan 358 rahojen kanssa se kuuluu kalmiston nuorimpiin (L-H 1982a, 42).

Haudassa on luultavasti ollut kolme tinariipusta. Niistä on hapettumisen takia jäänyt jäljelle vain harmaita, pyöreitä läikkiä.

Lisäksi löytyi pieni suorakaiteen muotoinen pronssiriipus, joka muotonsa puolesta on Luistarin ainoa. Se oli riippunut kaulanauhassa kolmirenkaisen pronssiketjun varassa. Vastaavia riipuksia on käytetty Baltiassa 1000- ja 1100-luvuilla (L-H 1982b, 145, 148).

2.2 Spiraalikoristeet

Rautakauden lopulla koristeltiin pukuja pronssilangasta kierrettyin spiraalein sommitellen niistä reunuksia ja kuvioita. Koristeita esiintyi naisilla lähinnä esiliinan kulmissa, vaipassa ja päähineessä (Vahter 1928, 61, 63). Pronssispiraaleja esiintyi Luistarissa n. 70 haudassa (L-H 1982b, 155) ja niitä oli poikkeuksellisen runsaasti haudassa 404.

Esiliinan spiraalikoristeet ilmestyivät Luistariin viikinkiajan alussa ja niitä oli useaa eri tyyppiä. Haudan 404 esiliinassa oli kulmakoristeita myös yläosassa. Kulmakoristeet olivat nelijakoisia (L-H 1982b, 155, 157, 190). Päähinettä ei vainajalla ollut.

Vaippaan kuuluvia spiraalikoristeita löytyi kalmistosta huomattavasti vähemmän, ainoa rikkaasti koristeltu vaippa on haudasta 404 (L-H 1982b, 160). Nainen oli peitetty siten, että vaipan pitkät sivut menivät osittain ruumiin alle. Spiraalikoristeita ja ristipunoksia löytyi kaulan ja nilkkojen päältä. Vaipan loimilangat oli punottu spiraalisarjoin. Vainajan oikealta puolelta löytyneistä koristeista olivat suurimmat, pyöreät ornamentit sivujen kulmissa ja keskellä. Vasemmalla puolella oli puolestaan kulmissa ja keskellä rengasristikuvioisia koristeita (L-H 1982b, 160). Vaipan koko, vähintään 140x80 cm, vastaa Appelgren-Kivalon (1907, 29, 44) tutkimia. Ristiretkiajan vaipoissa on muutamia erityisen vaativasti koristeltuja kappaleita (Cleve 1978, 199).

Spiraalikoristeita voitiin kiinnittää kahdella tavalla. Pujottamalla spiraaleita lankaan muodostettiin reunuksia ja kuvioita, jotka ommeltiin kankaaseen. Toinen tapa oli pujottaa spiraaliputkia loimilankojen päihin kankaankudonnan yhteydessä kuosin vaatimusten mukaisesti. Spiraalikoristelua esiintyy erityisen runsaasti Baltiassa, muttei lainkaan Skandinaviassa (Vahter 1928, 61, 70).

2.3 Työkalut, aseet

2.3.1 Veitset

Veitsiä löytyi haudasta kaksi kappaletta. Suoraselkäisen veitsen ruodossa on säilynyt osa puista kahvaa. Veitsen sijainti pään takana on suhteellisen harvinainen (L-H 1982b, 50). Toinen veitsi löytyi rinnan päältä. Sen ruoto on keskellä, siinä on luukahva ja sen päässä rauta- ja pronssirengas. Tämän tyyppin veitset kuuluvat kalmiston nuorimpiin hautoihin. Veitsiä esiintyy Luistarissa enemmän miehillä kuin naisilla (L-H 1982b, 43, 45).

2.3.2 Sirppi ja keritsimet

Sirppi (LIITE V, kuva 7) sijaitsi pään vierellä, joka on tyyppillistä myöhäisille naishaudoille (L-H 1982b, 56). Sirpinterä oli niitein kiinnitetty kädensijaan ja terään oli takertunut kangasta. Kahvan puuosa on osittain säilynyt. Sirpejä esiintyy Luistarissa enemmän naisilla kuin miehillä (L-H 1982c, 19).

Suuret keritsimet (LIITE V, kuva 8) löydettiin haudan jalkopäästä. Myös niiden sijainti on naisenhaudoille tyyppillinen. Keritsimiä esiintyy Luistarissa sekä naisten että miesten haudoissa suunnilleen yhtä paljon, Skandinaviassa ne ovat selvästi yleisempiä naisten haudoissa (L-H 1982b, 58, 60).

Vainajan oikean jalan alapuolella oli säilynyt osia tuohirasiasta. Sen reunoissa on reikiä, joissa lankaa. Rasian leveys on ollut n. 20 cm (L-H 1982b, 84).

2.3.3 Kirveet

Miehen jäännösten alta löytyi kaksi rautaista kirveenterää. Kirveet ovat mielenkiintoisia sekä erikoisen löytöyhteytensä että harvinaisuutensa vuoksi. Niitä on Luistarista löytynyt naisten ja miesten haudoista yhteensä ainoastaan kuusi kappaletta (L-H 1982b, 51).

Leveäteräinen Baltian partakirves (LIITE V, kuva 9) on ohutkaulainen ja pitkäkantainen. Sen lappeessa on reikä ja parran yläkulmassa nipukka. Suomesta näitä kirveitä on vain 4 tai 5 kpl (L-H 1982b, 53). Niitä esiintyy erittäin runsaasti Venäjällä, Virossa ja Latviassa, hajalöytöinä lisäksi Liettuasta, Puolasta, Tshekkoslovakiasta ja Ruotsista. Tämä kirves oli 1000-luvulla Viron yleisin kirvestyyppi ja Selirandin mukaan sitä käytettiin ensisijaisesti aseena (Selirand 1980, 210). Latviassa kirvestyyppi esiintyy haudoissa yhdessä rullapäisten hevosenkenkäsolkien kanssa (Paulsen 1956, 27-28). Luistarin kappale on varma tuontiesine (L-H 1982b, 53), itäisiä kirveitä esiintyy yleensäkin Suomessa tällä ajalla hyvin vähän (L-H 1992, suullinen tieto).

Toinen kirves (LIITE V, kuva 10) on pieni ja siinä on lyhyt, lattea pää. Se muistuttaa Petersenin A-tyyppin kirvestä, mutta sen terä on selvästi leveämpi. Kirves on luultavasti skandinaavista tekoa (L-H 1982b, 53).

3. JOUKKOKHAUDAT

Joukkohautoja on tehty, kun useampi yhteisön jäsen on kuollut samanaikaisesti esim. nälänhädän, epidemioiden tai sotatoimien johdosta. Lasten asema yhteisön heikoimpina jäseninä kuvastuu selvästi joukkohautoissa. Kaksoishautauksia tulkittaessa on päädytty lähinnä kahteen syntyteoriaan; perheen jälleenyhdistämiseen tai ihmisuhriin. (Holmquist-Olausson 1990, 177). Euran vanhimmat kaksoishaudat (Käräjämäki, Luistari) ovat jo merovingiajalta.

Luistarista oli 1982 mennessä löytynyt 9 joukkohautaa. Näistä seitsemässä on ollut kiveys (L-H 1982a, 21) ja samoin seitsemässä jälkiä

puurakenteista. Loppujaksolta on kaksi joukkohautaa, 358 ja 404. Ne sijaitsevat lähekkäin ja kumpaankin oletetaan haudatun naisen ja miehen. Hauta 358 oli pahoin tuhoutunut myöhempiä hautauksia tehtäessä ja luultavasti sen esineistöä löytyi näiden hautojen täytemaasta. Haudassa oli kaksi, ehkä jopa kolme vainajaa. Siinä ei ollut kiveystä eikä jälkiä puurakenteista. Esineistön osalta verrattuna hautaan 404 löytyi vastaavuuksia ainoastaan rahoista sekä täsmälleen samanlaisesta hopeasormuksesta.

Köyliönsaaren C-kalmistossa oli ainoastaan yksi kaksoishauta. Se oli antimeton ja siinä lepäsivät nainen ja mies (Cleve 1978, 35). Kaarinan Ristimäen viikinkiaikaisessa kalmistossa oli myös kaksoishauta. On todennäköistä, että haudasta löydetyt nainen ja mies ovat kuolleet kulkutautiin samanaikaisesti (L-H 1991, suullinen tieto).

Birkasta on joukkohautoja n. 15 kpl ja ne ovat useimmiten kammiohau-
tauksia. Birkasta on myös kolme sekundääristä hautausta, joissa nainen on haudattu myöhemmin puolisonsa (?) jälkeen. Tällöin miehen jäännökset on siirretty kammion nurkkaan (Gräslund 1980, 37, 74-75). Tällainen menettely on mahdollista myös Luistarissa haudan 404 kohdalla. Kuitenkin hautakuopan ääriiivat ja luiden sama maatumisaste osoittaisivat hautausten olleen samanaikaisia (L-H 1982a, 36-37).

4. ARVIOITA VAINAJIEN SUHTEESTA TOISIINSA

Hauta 404 antaa runsaasti tulkintamahdollisuuksia ja silti ne kaikki voivat olla vääriä. Nykyajan ihminen ei pysty ongelmia ratkoessaan samaistumaan rautakauden ihmisen ajatusmaailmaan.

Lähden arvioinnissani siitä, että molemmat hautaukset suoritettiin samanaikaisesti (katso luku 3). Nainen, joka oli yli 170 cm pitkä, on pisin Luistarista tunnettu (L-H 1982a, 37). Hänet oli puettu komeaan vaippaan ja voimme olettaa hänen olleen arvostetun yhteisönsä keskuudessa. Mutta mikä oli hänen suhteensa haudan jalkopäähän sullot-
tuun mieheen? Oliko mies naisen puoliso, palvelija vai joku muu?

Puolisoteorian mukaan (katso luku 5) pitäisi kummallakin vainajalla olla samanarvoiset antimet sekä mielestäni myös tasapainoinen sijainti haudassa toisiinsa nähden. Teoria kumoutuu jo tässä. Voidaan olettaa, että mies on joutunut petojen raatelemaksi, eikä hänestä ole jäänyt haudattavaksi kuin kasa luita. Tai että hän on kuollut muualla ja jäänteet on myöhemmin siirretty vaimon läheisyyteen. Miehen sijainti haudassa tuntuu kuitenkin varsin oudolta. Hylkäämme puolisoteorian.

Jos mies oli naisen orja tai palvelija, voisi kyseessä olla ihmisuhri. Tanskan Roskildessä on viikinkiajalla tehty ns. Gerdrupin hauta, jossa aseena (!) mukaansa saanut nainen oli haudattu selälleen kolmen suuren kiven alle. Hänen oikealle puolelleen oli sijoitettu samanikäinen, n. 30-40 -vuotias mies. Miehen nilkat ja kädet oli sidottu sekä niska murrettu (Ebbesen 1986, 116-119). Miespalvelija oli tässä saanut seurata valkyriaansa Valhallaan. On kuitenkin epätodennäköistä, että Luistarissa olisi uhrattu palvelija ja sitten taas luovuttu tästä tavasta. Elikä mies ei ollut naisen palvelija.

Mies on voinut olla kristitty pappi, jonka uusi ja vahva Jumala ei ollut pystynyt parantamaan sairasta naista tai estämään yhteisöä kohdannutta onnettomuutta. Yhtenä pakanuuden voimainosoituksena olisi mies voitu tappaa ja sijoittaa hautaan vähäarvoiseen paikkaan. Tällöin olisi luultavaa, että jonkinlainen ristin häväistys olisi tapahtunut. Miehellä ei kuitenkaan ollut muuta kuin kaksi kirvestä jäännöstensä alla. Eli hän ei ollut kristitty pappikaan.

Kaksoishautojen 358 (raha-ajoitus 1106-1125) ja 404 (1106-1111) (L-H 1982b, 188) läheisistä sijainneista ja ajoituksista päätellen voisi olettaa niiden olevan saman kriisin aikaisia. Hautojen suunnat ovat tosin päinvastaiset, mutta voimme olettaa haudan 404 erikoisen suunnan johtuvan naisen korkeasta asemasta. Kuitenkaan toinen loppujakson samansuuntainen hauta, miehen hauta 391, ei ollut erikoisen rikkaasti varustettu. Jos oletamme haudat saman kriisin aikaisiksi, olisiko se ollut nälänhätä tai kulkutauti? Mielestäni ei, koska lapsia ei kummassakaan joukkohaudassa ole.

Kyseisenä aikana eli 1106-1111 välillä on voinut tapahtua jonkinlainen konflikti vieraan väestön kanssa. Lapset oli siirretty kylästä pois turvallisempaan paikkaan. Haudan 404 nainen sai surmansa kylää vastaan tapahtuneen hyökkäyksen aikana. Hyökkääjistä kuoli tai jäi vangiksi yksi mies. Hyvitykseksi arvostetulle naiselle sijoitettiin hänen hautansa jalkopäähän tämä mies, joka ehkä oli hänet surmannut. Miehen jäännösten alle asetettiin hänen aseenaan ollut kirves, jollaista ei Luistarissa oltu ennen nähty. Ehkä senaikainen ajatusmaailma vaati vieraan yhteisön jäsentä haudattaessa asettamaan vieraan esineen rinnalle tutumman vastineen. Näin sai paikkansa haudassa vaatimaton, skandinaavinen kirves. Miehen kohdalta hauta peitettiin vielä kivin, jottei hän nousisi myöhemmin ylös. Tarina on mielikuvi- tuksellinen ja sen jokainen yksityiskohta voidaan tulkita toisin. Mutta tällainenkin tapahtumasarja voi olla haudan 404 ikuisesti verhotun salaisuuden takana.

5. RAUTAKAUTISET IHMISUHRIT

Entisajan rituaaleihin on kuulunut myös ihmisuhreja. Vanhin varma todiste Euroopassa on suosta löytynyt, n. 5500 vuotta vanha "Sigerdalin piika". Kaulan ympärillä ollut naru kertoo väkivaltaisesta kuolemasta. Luultavasti ihmisuhreja suoritettiin lähinnä hedelmällisyyskultin sekä yhteisön hyvinvoinnin turvaamisen vuoksi. Tanskasta ja Pohjois-Saksasta löytyneissä suoruumiissa on usein ollut merkkejä kuristamisesta tai voimakkaasta iskusta päähän. Osa vainajista on todennäköisesti ollut rikollisia (Ebbesen 1986, 10, 19, 25-27, 127). Nämä suolöydöt ajoittuvat pääosin vanhempaan rautakauteen. Uhrauksiin johtaneet uskomukset eroavat luulyavasti nuoremman rautakauden uskomuksista (Hemmendorff 1985, 11).

Kirjallisista lähteistä löytyy useita mainintoja viikinkien julmista ihmisuhreista. Tietmar Merseburgilainen kertoo miten Tanskan Lejressä uhrattiin joka yhdeksäs vuosi 99 ihmistä. Adam Bremeniläinen puolestaan kirjoittaa vuonna 1070 miten Uppsalan pakanatemppelein lähellä sijaitsevassa pyhässä lehdossa hirtettiin yhdeksän miestä yhdeksän

vuoden välein (Ebbesen 1986, 116, Hemmendorff 1985, 8). Arabialainen Ibn Rustah kuvaa miten ruotsalaisen päällikön hautakammioon suljettiin elävänä nainen, jota tämä oli rakastanut (Arbman 1961, 100-101). Ehkä tunnetumpi on Ibn Fadhlänin kertomus Volgalla tapahtuneesta viikinkipäällikön hautauksesta 900-luvulta. Tällöin nuori palvelustyttö ilmoittautui vapaaehtoisena kuolemaan isäntänsä vierellä. Molemmat poltettiin päällikön laivassa (Hemmendorff 1985, 8).

Uhrauksia näyttää olevan lähinnä kahta tyyppiä: palvelija- ja puoliso-uhreja hautausten yhteydessä sekä uhreja jumalten suosion saavuttamiseksi. Viikinkien saagoissa kerrotaan uhrauksista ennen suuria sota-toimia. Yleensä uhrattiin palvelijoita tai rikollisia, mutta tärkeiden asioiden ollessa kyseessä myös ylempiä arvoisia, jopa päälliköiden omia poikia (Hemmendorff 1985, 8).

Nuoremmalla rautakaudella seurasi vaimo toisinaan miestänsä kuolemaan. Tästä todisteena ovat mm. Sigurdin runo, Olavi Pyhän saaga ja Olaf Tryggvasonin saaga. Kun kaksoishautauksessa naisen ja miehen antimet ovat suunnilleen tasavertaisia, tulkitaan heidät puolisoiksi. Jos taas toisella ei ole antimia ollenkaan, tulkitaan hänet palvelijaksi. Palvelijoille oli suuri kunnianosoitus päästä isäntänsä kanssa jakamaan Valhallan ilot (Hemmendorff 1985, 8).

Esimerkkejä kuuluisista nuoremmalla rautakauden uhrihaudoista:

Tanska, Langeland, viikinkiaika. Kaksi miestä, joista toinen sidottuna ja pää katkaistuna, oli asetettu rinnakkain hautaan. Keihäs oli asetettu vinottain molempien päälle (Hemmendorff 1985, 9).

Tanska, Lejre, viikinkiaika. Mestattu palvelija oli sijoitettu vatsalleen, raajat sidottuna sekä pää katkaistuna isäntänsä päälle (Randsborg 1980, 134).

Tanska, Roskilde, viikinkiaika. Asein varustettu nainen oli saanut mukaansa miespalvelijan, jonka raajat oli sidottu ja niska murrettu (Hemmendorff 1985, 9).

Norja, Oseberg, viikinkiaika. Vanha naispalvelija oli seurannut emäntänsä kuolemaan laivahautauksessa (Randsborg 1980, 134).

Ruotsi, Birka, vendelaika/viikinkiaika. Birkan toistaiseksi ainoa uhrihauta kaivettiin 1988. Vanhemman, aseistetun ns. hirvimiehen vieressä makasi toinen mies luonnottomassa asennossa ja pää katkaistuna. Haudan päällä oli kiveys (Holmquist-Olausson 1990, 175-178). Ruotsi, Bollstanäs, viikinkiaika. Polttorovion jälkeen oli miesvainajan päälle asetettu kaksi miespalvelijan ruumista. Kummankin pää oli katkaistu kolmannen kaulanikaman kohdalta. Päälle oli asetettu kiveys (Hemmendorff, 1985, 5-7).

Suurin osa nuoremman rautakauden ihmishaudaustoista on Tanskasta (Holmquist-Olausson 1990, 178). Joskus mestatun pää asetettiin jalkojen väliin estämään tätä kävelemästä (Hemmendorff 1985, 9). Suomesta toinen mahdollinen uhrihauta Luistarin haudan lisäksi on Kvarnbackenin hieman varhaisempi kumpuhauta, josta rikkaan miesvainajan lisäksi löytyi ihmisen luita sisältänyt pronssikattila. Lisäksi voi mainita Vöyrin ja Isonkyrön merovingi-aikaiset joukkouhrit, mutta niiden luonne on varsin epävarma (L-H 1984, 303-305).

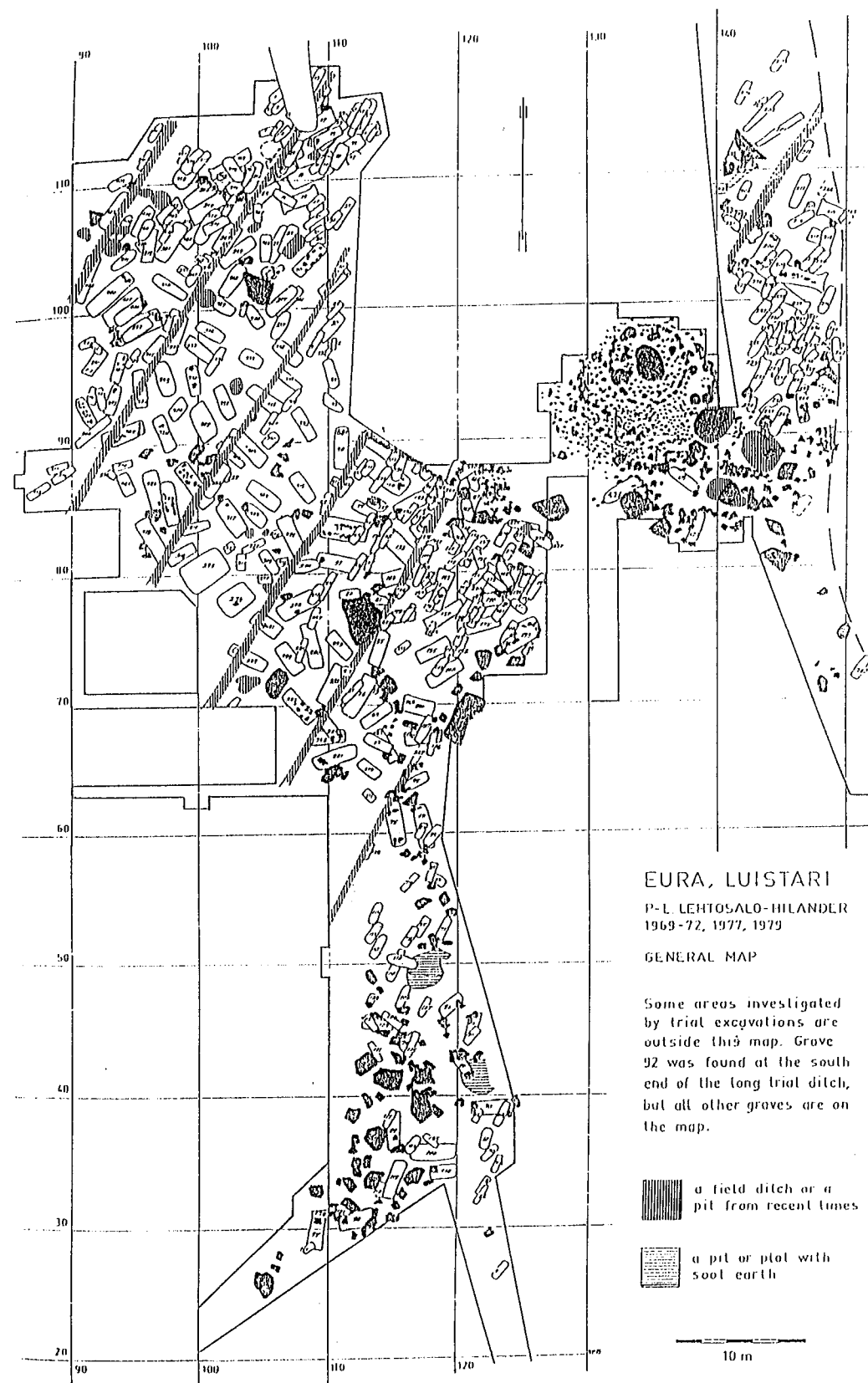
Ihmisiä on siis uhrattu nuoremmalla rautakaudella, joskaan tämä tapa ei ollut kovin yleinen. Polttohaudoissa esiintyy ruumishautoja useammin joukkohautauksia, mutta niiden tulkitseminen uhrihautoiksi on vaikeampaa. Hemmendorff olettaa ihmishaudausten pakanuuden ajan lopulla olleen yleisempiä kuin mitä arkeologinen tutkimus pystyy osoittamaan (Hemmendorff 1985, 4, 11).

LÄHDELUETTELO

- Appelgren-Kivalo, Hj., 1907: Suomalaisia pukuja myöhemmältä rautakau-
kaudelta, Finnische Trachten aus der jüngeren
Eisenzeit, Helsinki
- Arbman, H., 1961: The Vikings, Ancient peoples and
places 21, Lontoo
- Callmer, J., 1977: Trade beads and bead trade in
Scandinavia ca. 800-1000 A.D., Malmö
- Cleve, N., 1978: Skelettgravfälten på Kjuloholm i Kjulo
II, Vikingatid och Korstågstad, Gravfältet C,
SMYA XLIV: 2, Espoo
- Ebbesen, K., 1986: ~~Døden~~ i mosen, Kööpenhamina
- Gräslund, A-S., 1980: Birka IV, The Burial Customs, A study
of the graves on Björkö, Tukholma
- Hemmendorff, O., 1985: Människooffer, Fornvännen 79, Helsingborg
- Holmquist-Olausson, L., 1990: "Älgmannen" från Birka, Presentation
av en nyligen undersökt krigargrav med
människooffer, Fornvännen 85, Uppsala
- Kivikoski, E., 1973: Die Eisenzeit Finnlands, Helsinki
- Lehtosalo-Hilander, P-L., 1982a: Luistari I, The Graves,
SMYA 82: 1, Vammala
- 1982b: Luistari II, The Artefacts,
SMYA 82: 2, Vammala
- 1982c: Luistari III, A burial ground
reflecting the Viking Age society,
SMYA 82: 2, Vammala
- 1984: Keski- ja myöhäisrautakausi, Suomen
Historia 1, Espoo
- Paulsen, P., 1956: Axt und Kreuz in Nord- und Osteuropa,
Bonn
- Randsborg, K., 1980: The Viking Age in Denmark, Lontoo
- Salmo, H., 1956: Finnische Hufeisenfibeln, SMYA 56,
Helsinki
- Selirand, J., 1980: Über das frühmittelalterliche Schmiede-
handwerk in Estland, Offa 37, Neumünster
- Vahter, T., 1928: Pronssikierukkakoristelun teknillisistä
menetelmistä, Suomen Museo 28, Helsinki

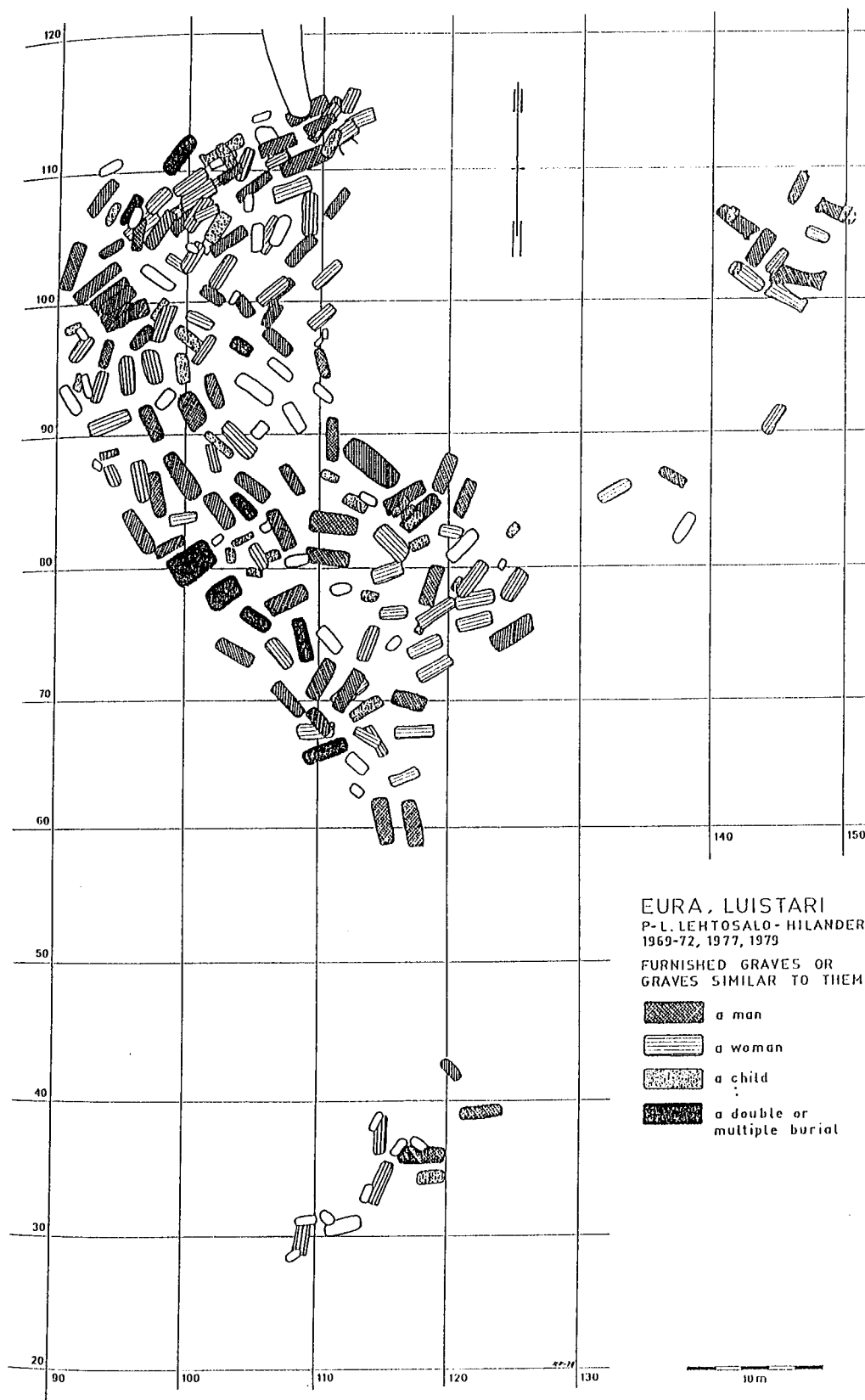
LIITTEET

- I Luistarin yleiskartta
- II Hautajakauma; miehet, naiset, lapset ja joukkohaudat
- III Loppujakson haudat
- IV Haudan 404 hautakartta
- V Haudan 404 esineistöä

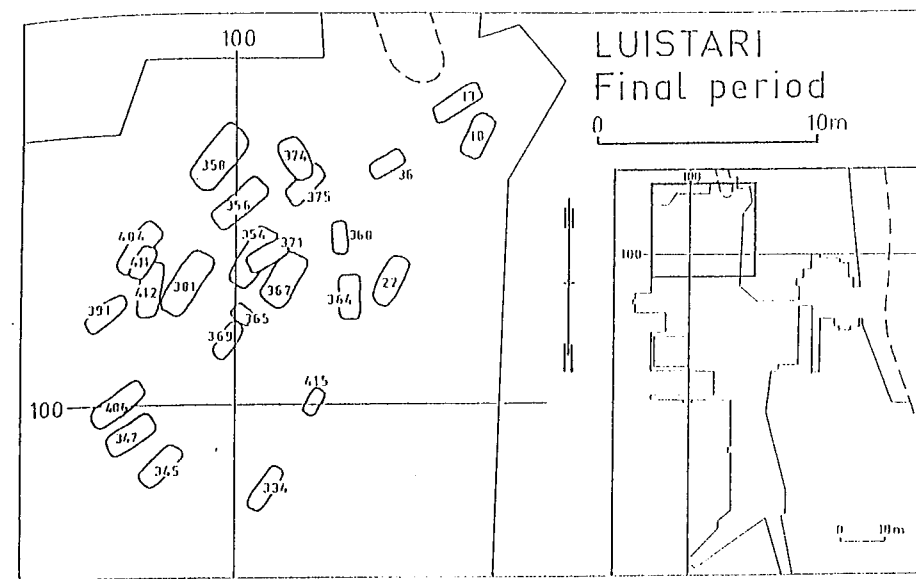

Lehtosalo-Hilander 1982a, 10

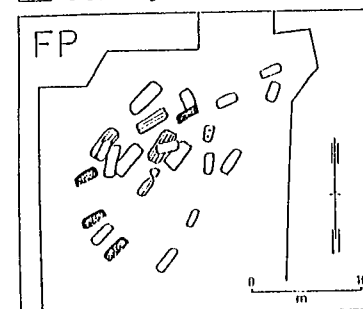
Lehtosalo-Hilander 1982a, 12

Lehtosalo-Hilander 1982c, 12

STONE-SETTINGS AT LUISTARI

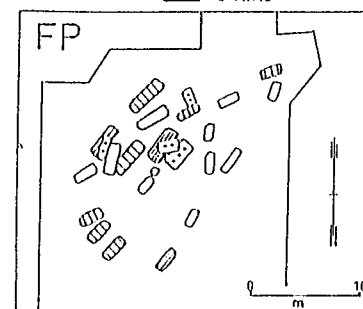
- a man's grave
- a woman's grave (or undet.)
- a child's grave

Lehtosalo-Hilander 1982c, 23

INTERNAL CONSTRUCTION

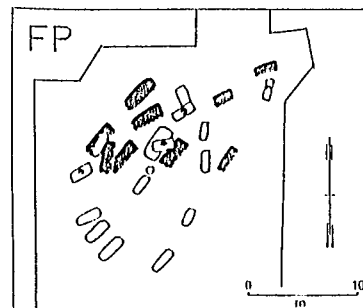
Chambers		Other structures	
a man	a man	a woman	a child
a woman	a woman	a child	

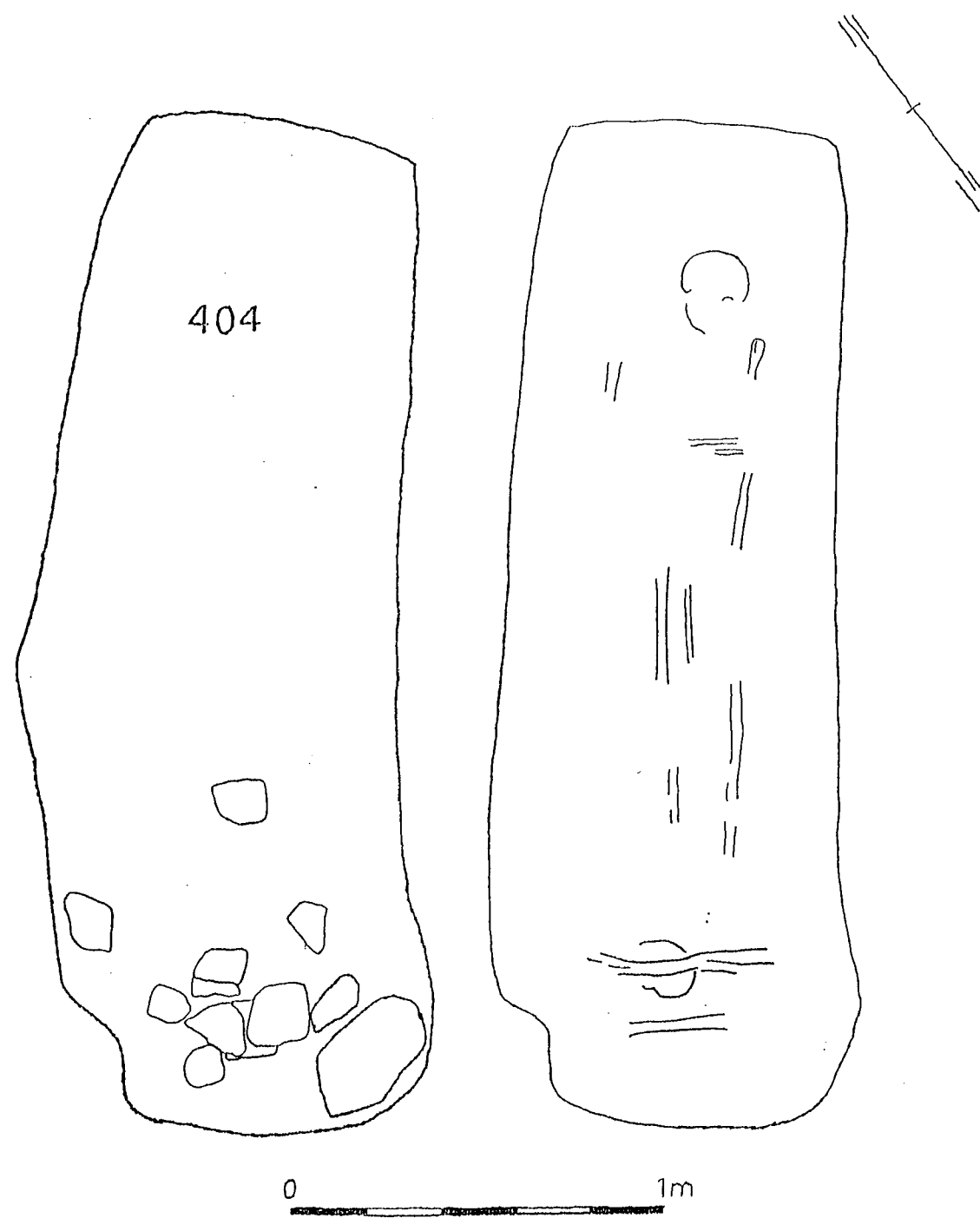
Lehtosalo-Hilander 1982c, 25

SILVER IN THE LUISTARI GRAVES

- silver in one shape or other
- bronze brooch(es) but no silver

Lehtosalo-Hilander 1982c, 35

Lehtosalo-Hilander 1992a, 280

